

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 26. julija 1856.

Drevjoreja.

Koristnost ptujega ali inostranskega drevja.

Govorili smo mnogokrat v našem listu od drevjoreje, ter priporočali verlim kmetovavcem in posestnikom večjih zemljišč, da naj sadijo pa redijo koristnega drevja kolikor in kjer koli ga utegnejo, ker je zadnji čas, da veliki potrebi in potratu lesa v okom gremo, ter da zopet ponavljamo, kar vedno pokončujemo. Veseli nas tudi zvediti, da opominjanje naše ni bilo glas upijočega v pušavi, temoč da mnogo seljanov in grajšakov je že poprijelo se potrebne drevjoreje, in da pridno sadé pa redé koristnega drevja. Danes priporočamo nekaj drugega.

Ne le domače, tudi ptuje koristno drevje moramo saditi, ter si prizadevati, da posebno take drevesne plemena nasadimo ter jih udomačimo, ktere legi, podnebjju in zemlji naše domovine se prilegajo. Kajti kakor namreč iz ptujih dežel bolje živinske plemena v svoje kraje si vpe-ljujemo, da ž njimi požlahnujemo domačo živino; kakor ptuje sočivje, zelinje in zernje sploh presajamo v svoje krajine (omenim memogredé le krompirja, ki je tudi nam došel od ptujine — iz Amerike čez véliko morje): tako je tudi treba, in bo koristilo na mnoge strani, če tudi ptuje ali inostranske drevesne plemena upeljemo v svoje kra-jine, ter jih nasadimo v domače gojzde, med domače drevje, ali pa po hribih, dolinah in goličavah sploh.

Je pa še drug uzrok, zakaj da je treba inostranskega drevja k nam upeljavati ter pri nas udomačiti. Zemlja naša (in evropejska sploh), obdelana že toliko pa toliko stoletij, je že sila izpraznjena in oslABLJENA; nobena človeška vednost ne more nji več poverniti, kar je zgubila, in leto za letom še zgubiva. In to veljá posebno od ravnin, po kterih je raste lés, ali pa še raste. Ker se lesa dan današnji vedno več potrebuje, pa tudi nespametno in nepotrebno pokončuje, tako da ga je od dné do dné manj, uzročuje vedno eno plodjenje enakih drevesnih plemen na istih mestih tudi notrajne premembe v zemlji, po kterih se seme zveržuje, ter vedno slabéji lés rodi.

Neobhodno potrebno je, da tudi o drevjoreji bi se upe-ljalo nekako drevno kolobarenje ali verstenje gojz-dnih sadežev, to je, da bi na mestih, po kterih smo kako (domače) drevje posekali, sadili drevje drugega plemena, ali pa, kar je boljše, sejali drevja inostranskega prikladne plemena. Ptuje drevje, posehno ameriansko, bi v naši zemlji še mnogo ugodnega redivnega soka dobi-valo, ki našemu domačemu ne prilega se več, in tako bi se zemljišna moč hranila dalj časa, ktero bi zasajeno domače drevje izserkalo popolnoma. Dobiček bi bil tedaj dvojni o takem drevnem kolobarenji. To se dá pa le po mnogih zarodih izpeljati. Mi moramo začeti inostransko drevje sejati; otroci pa potomci naši morajo slediti v tem, če hočemo mi, in če hočejo oni, da domovini naši prihaja iz takega početja zaželjena korist. Tudi ni dvomiti, da mešanje inostranskih drevnih plemen z našimi domačimi utegne dati priložnost k brezkončni rajdi naravskih križatev, ktere po več letih donasajo mnogo požlahnjenih pa različnih verst in podverst.

Ozirajmo se o tem po drugih evropejskih deželah, v ktere so že upeljali, in v kterih že redijo mnogo ptujega, posebno amerianskega drevja, in to je v velik do-biček dežele. Se vé da kaj takega se ne more lotiti vsak prost kmetič; mi priporočamo to početje tudi le lastnikom večjih zemljišč, grajšakom in bolj premožnim kmetovav-com sploh.

Govoriti hočemo tedaj od nekterih ptujih drevesnih ple-men, ktere bi ugodne bile, da bi jih sejali v domovini svoji. Popisovali bomo manj važne le ob kratkem, bolj obširno pa imenitne drevne plemena. Večidel so v severni Ameriki domá; nektere plemena so pa udomačene tudi v drugih krajinah sveta, nektere se celó že po naših vertih in sadiščih naha-jajo, postavimo: Japansko bogovsko drevó, Planéra in mnogo drugih *). (Dalje sledí.)

Gospodarske skušnje.

(Nova ajda). Ta ajda — kakor časnik „Landw. Zeit. für Westphalen und Lippe“ piše — je siva kakor srebro, okrogla kakor konoplja, težja kakor navadna, ima tanjo luskinjo, zato daje več moke in manj otrobov; raste silno košato kakor germ, tako, da le zgornje vejice nastavijo seme, ako se pregosto seje. Seje in obdeluje se kakor navadna ajda. Ker pa se zlo košato razrašá, ji je treba saj napol pognojiti; na tako pognojeni zemlji je za pol oralá dosti 6 do 8 funtov semena, na prav pusti pa ga je več treba. — Ker po naših krajih veliko ajde pridelujejo, bi bilo prav, da bi poskusili tudi to, in je za poskušnje naro-čile kmetijske družbe.

(Mravlje je odgnal od mladega sadnega drevja), kteremu so zlo škodljive, neki gosp. Juri Kosel v fari Lankoviški na Štajarskem s tem, da je okoli vsakega drevesa, ki ga je hotel mravelj obvarovati, položil 2 do 3 kaljive grahe (keimfähige Erbsenkörner). Gosp. Kosel ima toliko sadnega drevja, da je lani čez 60 štartinov sadnega mošta napravil. — Tako piše v časniku štaj. km. družbe gosp. Kr. Seemiller iz Köflaha. Če grah res (?) odvráča mravlje, si ne more noben vertnar želeti ložjega pomočka.

Kmetijske novice.

(Pravda zavolj sadja, ki je padlo na sosedovo zemljišče). Na Rajnu je neki gospodar pobiral orehe, ki so s sosedovega drevesa padali na njegov vert, in je odlomil veje, ki so na njegov vert viséle. Sosed gré in ga toži. Sodnija je razsodila, da zatoženi ni ničesa kriv, ker ni segal čez svoje posestvo, zakaj vsak ima pravico, si to prilastiti, kar na njegovem zemljišču zraste; tedaj se ne more tatvina imenovati, če pobere kdo to, kar leži na njegovi zemlji, pa tudi mu ni treba terpeti, da bi ptuje blago njegovo posestvo motilo. Poškodovani sosed

*) Ne bomo omenili v tem popisu sploh znane in prekoristne aka-cije, ktera je tudi drevó amerianske zemlje, pa že od veliko let udomačena pri nas in povsod; povémo le, da že v majhnem Celji stoji pa raste čversto v dveh vertih veličastno Japansko drevó „Cesarska Pavlonija“; da ondi pred kolodvorom stoji krasne širokopernate „Bignonije Katalpe“, ktere ravno zdaj (mesca julija) so polne sprelepega mirisnega cvetja. Pis.

ni zadovoljen s to razsodbo in toži soseda pri višji sodni; ta pa je takole sklenila: Po občnih pravilih civilnega prava so drevesa pritiklina tistega zemljišča, na katerem stojé; veje in sadje, ki je na vejah, so pa obstojni deli drevesa, in ne zgubé te lastnosti, če tudi visijo na sosedovo zemljo. Sosed ima sicer pravico terjati, da lastnik drevesa odpravi veje iz njegovega zemljišča, sam pa ne smé ne vej odsekati ne sadja odtergati. Če je tedaj sosed sadje odtergal z namenom si ga prilastiti, se je po krivem polastil tujega blaga, in una sodba, da je imel sosed pravico sosedove orehe pobirati, je zoper postavo in zoper pravila pravice.

Pomenki.

Kaj so metljaji?

Na vprašanje v 55. listu.

Metljaji, metulji (ali metilji, kakor jih pastirji kamniške okolice zovejo), so večidel ovčja bolezen; vendar se tudi, toda redkeje, pri goveji živini nahajajo.

Metilj je okrogel, za pavec debel červ ali gljista, ki se okoli jeter tako pomnoži, da gaje vse živo. Imenuje se ta červ tudi jeterna pijavka („Leberegel“, „distoma hepaticum“).

Ovca, ki ima metljaje, ne je rada, polega in hujsa; ko je huje, se meče tako, da pogine. Kmetje pravijo: „ovca ali govedo se metuljá“ ... (wälzt sich vor Schmerz hin und her). Od tega metanja ali meteljanja bi utegnila ta bolezen svoje imé imeti, če ga nima od metulja (Schmetterling), ker ima z metuljem nekoliko enakosti. Morebiti imajo tudi metulji odtod svoje imé, da ferfraje po zraku se zibljejo in nekako mečejo po njem?

Metilje dobí žival, če se po močvirnih pašnikih ali po kaki povodnji ob lužah in mlakah pase. Tako je pred nekaj leti v spodnji Tuhinjski dolini več bravov *) po neki povodnji za metilji poginilo.

Konopljene pléve in posušene in zdrobljene orehove oblačine (to je, gornja zeléna lupina) med zobanje bolni živini dajati, je nar boljši, tukaj znani pripomoček zoper to bolezen, če ni zamujena **). Sšk.

Natoroznanske drobtinice.

Kinežki čaj.

Domovina te rastline je edina Kina. Divja raste 10 do 12 čevljev visoka; al kadar se redno obdeluje, kakor v Kini, je le 5 do 6 čevljev visoka in poganja mnogo vejic, ktere so polne vedno zelenega in sjajnega perja. Cvet, ki ima 5 do 6 listov, nareja belo glavico; najbolj v rodu si je s kamilicami. Sedaj se seje tudi v Asamu in britanski Indii, tudi v Brazilii so ga jeli obdelovati; v ta namen so poklicali več Kinezov, ki so se tudi domá s čajem pečali; vendar dozdej pridelk še ni kinežkemu enak. V zveznih državah severne Amerike pa obdelovanje prav dobro napreduje; tamošnji čaj je kinežkemu popolnoma enak. Imajo zelenega in črnega, kakor v Kini.

Kinežki čaj razgreva človeka in prijetno draži čutnice in tudi dušne moči oživlja in oveseljuje. To je vzrok, da se je tako deleč po svetu razširil. Izjemši kavo (kofè) je to edina dražilna pijača, ki hudih nasledkov nima, ako se tudi v obilnosti pije.

Kinezi in vsi narodi jutrovih dežel sploh pijó samo črni čaj; Angleži jemljo po navadi en del zelenega in štiri dele

črnega, Amerikanci pa dva dela zelenega in en del črnega. Angležki tergovci v Indii in Avstralii pijó samo črni čaj, kakor Kinezi. Na Ruskem se pije samo zeleni čaj. Zdravniki terdijo, da je ta čaj zares koristen, in da človeka ne samo dobro razpolaga, temuč da ga tudi krepi.

Pitje čaja v Kini se je začelo že v najstarejših časih. Najstarejše vesti imamo iz časov dinastije Djin, 265 let po Kristusu. Kinežkega cara Venti-a je glava zlo bolela; véliki duhoven mu svetuje, naj pije čaj, in to mu je pomagalo. Odsihmal se je začel čaj ko zdravilo piti. Pijo ga Kinezi zjutraj, opoldne in zvečer, in večkrat še razun tega; pripravljajo ga pa, kakor Evropejci, samo brez cukra, mleka in ruma.

Pred 17. stoletjem čaja v Evropi niso poznali. Rusi in Holandezi so ga prvi upeljali. Ruski poslanec v Mongolii je za prinesene darove, ki so obstajali v sobolovini in drugih dražih kožah, dobil čaja v dar; izperva se mu je za malo zdelo, da bi ga bil vzal; al ker so mu ga bili siloma urinili, ga vzame in pošlje v Moskvo, kjer so ga s posebnim veseljem sprejeli.

Leta 1667 dobí angležki kralj 2 funta čaja od iztočnoindiške družbe na poklon in berž to leto dobí že neka ladija zapoved, da naj 100 funtov čaja iz Kine pripelje. Na Francozskem je bil čaj delj časa samo zdravilo, pozneje so ga tudi zdravi piti začeli.

Dan današnji se ga pa pripelje v Evropo blizo 70 milijonov funtov na leto. Angleži sami ga potrebujejo po 40 mil. funtov na leto, Rusko 7 mil., Holandija 3 mil., Francozsko blizo 3 mil., Nemško 2 mil.; severna Amerika ga porabi na leto po 10 mil. Kinezi skupijo vsako leto veliko milijonov iz prodanega čaja.

Slovanski popotnik.

* Radostni smo brali v zagrebških „Narod. Novinah“ sledeče priporočilo: „Nedavno je prišla na svetlo Ljubljani pri Jož. Blazniku kniga znamenita za vse poljske gospodarje pod naslovom: „Kmetijska kemija“ od verlega slovenskega pisatelja Matija Vertovca. Ker mi enake knjige še nimamo in naši gospodarji lahko slovenski razumejo, jo priporočamo tudi našemu občinstvu“.

* Slavni pesnik Mirko Bogovič, ki je nedavno izdal žaloigro „Frankopan“, je spisal novo tragedijo „Stepan Tomašević, poslednji kralj Bosne“. Dalje zbira marljivi Bogovič „narodne prislovice“ slovenskega naroda v Bosni, Hercegovini, Serbii, Černigori, v horvaškem in dalmatinskem Primorji, v Istri, na Krajskem, Štajarskem in Koroškem. Res hvale vredno početje, s katerim se nabira gradivo za „Modroslovyje slovenskega naroda“, kteremu je položil zaklad slavni Čelakovsky. (Praž. Nov.)

* „Sedmica“ piše, da izverstni pesnik serbski Jovan St. Popović je umerl 22. marca t. l.

* Na Dunaji je prišel na svetlo 1. del ilirske čitanke za višji gimnazi; kniga ta obsega spiske iz horvaške literature od početka noter do leta 1835.

* „Neven“ naznanja, da slavni arhivar Ivan Kukuljevič je izvoljen za dopisujočega družbenika carsko-ruske akademije znanosti.

* V Jičini so v založbi F. E. Kastranka prišli na svetlo „České zpevy“; zvezek drugi obsega 116 spevov; cena 16 kr.

* „Lumir“ pravi, da knjižico Jos. Jugmana je ruski car za carsko knjižnico Petrogradsko kupil.

* Berlinski skladavec godbe Dorn je zložil novo spevoigro (opero) pod imenom „en dan na Rusovskem“; — tak se vidi — pravijo „Slov. Novine“, kako so rusovski predmeti v operah „v modo“ prišli.

* V Zadru je G. Milaković izdal „Povestnico Černe Gore“. „Sedmica“ piše, da je to dobra kniga in da zapopada autentične pisma.

*) Brav. ú. Stück Vieh sowohl Gross- als auch Kleinvieh. Pis.
**) Hvala lepa za zanimivo opombico, ki nam poterjuje naše mnenje, da metljaji so červi, in bolezen dolgočasna, kakor smo jo popisali v 4. delu živinozdravstva. Sedaj nas pa še bolj mika iz Notrajskega zvediti, kako je to, da ondi metljaje imenujejo tisto naglo bolezen, ki se po nemški „Milzbrand“ zove. Prosimo, naj nam kak domoljub na Notrajskem to reč razjasni blagovoli, ker veliko je pri boleznih na tem ležeče, da se prav razumemo. Vred.